

derhandelen nu vanuit een zetel. Van een eerlijk toekomstcontract kan dan ook geen sprake zijn...

Daarom leggen wij niet zoals de meeste economen het accent op het herstel van de marktevenwichten, maar pleiten wij voor een politiek programma dat machtsevenwichten wijzigt en de markten dwingt zich daaraan aan te passen. Door arbeid minder te belasten, wordt de vraag naar arbeid groter, zodat ook de vakbeweging kracht kan putten uit de schaarste op de arbeidsmarkt die daar op termijn - ondersteund door de demografische transitie - uit voortvloeit. Als onze voorstellen in Vlaanderen en in Europa weerklank vinden, is een duurzamere ontwikkeling mogelijk en behoren zinvolle pacts en contracten tussen werkgevers en werknemers tot de mogelijkheden.

Met deze ideeën willen wij geen afbreuk doen aan het pionierswerk van *Het Sienjaal*. Het werk van Coppieters-De Batselier heeft de verdienste een dialoog op gang te brengen over een nieuw radicaal democratisch project, over partij- en bewegingsgrenzen heen. Om vastgeroeste mensen voor het zoveelste initiatief te bewegen, is evenwel meer nodig dan een mooie analyse. Als het project niet de hoop kan wekken dat het de vicieuze cirkel van de crisis echt kan doorbreken, is de mobilisatiekracht ervan naar onze mening veeleer beperkt. Daarom lanceren wij deze ruwe schets van voorstellen voor concretisering van het economisch luik.

Is een ecologisch contract voldoende?

door Guy Quintelier

Vlaanderen heeft zeker behoefte aan progressieve frontvorming. Het is stellig de grote verdienste van het project Coppieters-De Batselier daartoe een aanzet te geven. Maar het project zoals het op schrift staat, kraakt in zijn voegen. Er zitten nogal wat interne contradicties in. Enkele van deze contradicties die verband houden met het 'ecologisch contract' worden hier aangeduid. Verdere discussie daarrond is zeker nodig.

Postmateriële waarden in een steeds armere wereld?

In de politieke uitgangspunten van Coppieters-De Batselier wordt gesteld dat dit radicaal democratisch project, en dus ook zijn contracten,

vertrekt vanuit een waardenkeuze. De gekozen emancipatorische, ethisch-politieke waarden liggen buiten de economische sfeer. De moderne 20ste-eeuwse ideologieën van liberalisme en socialisme worden namelijk in hetzelfde bedje ziek verklaard, omdat zij blijken "overwegend hun heil te hebben gezocht in de wezenlijk economische identiteit van de mens, de mens die, als individu of als lid van een klasse in een nietsontziende strijd tegen de schaarste verwickeld is. Welnu, die emancipatiegedachte heeft kennelijk zekere grenzen bereikt. De toenemende waardering die in de welvaartsstaten aan postmateriële waarden wordt gehecht kan gelden als een signaal dat wordt gezocht naar een andere zingeving, een zingeving 'beyond economics'."

Is echter op wereldvlak de nietsontziende strijd tegen de schaarste zodanig voorbij dat men zich boven de economisch-materiële realiteit zinvol verheven kan voelen? In het project zelf wordt aan het ecologisch contract, dat toch zou moeten handelen over de materiële relatie van de mens tot de natuur, absolute topprioriteit gegeven. Er wordt ook bevestigd dat er "een innig verband is tussen het ecologische en de sociale problemen". Het wordt zelfs "steeds duidelijker dat er een rechtstreeks verband bestaat tussen de milieudegradatie en de enorme sociale problemen van armoede en verpaupering in de derde wereld". Blijkbaar is de schaarste op mondiaal vlak niet voorbij. (Ook al wordt een gedeelte van de schaarste veroorzaakt door het feit dat de rest van de wereld wil leven als het rijke Westen, dan nog spruit deze 'mimetische begeerte' voort uit een fundamentele onrechtvaardigheid op materieel-economisch vlak). Zijn de grenzen van economische emancipatie door strijd tegen de schaarste op wereldvlak reeds bereikt? Zijn de gezochte postmateriële waarden niet veeleer een vlucht uit de mondiaal-economische ellende in een Vlaamse, religieuze "wij-identiteit" waarin rechts-extremistische partijen hun voedingsbodem vinden? Vervalt men met het pleidooi voor meer soberheid, zoals het in de oproep wordt verwoord, niet in het euvel waarvoor men in het vijfde politieke uitgangspunt verwittigt? Daar luidt het: "De mensen trachten te verzoenen met een afnemende welvaart door hen nieuwe (oude)

waarden voor te houden die welvaart relativeren en als bijkomstig voorstellen (welzijn in plaats van welvaart), is eenvoudig niet eerlijk en een zeer probaat hulpmiddel voor de ontwikkeling van het neoliberalisme."

Duurzame ontwikkeling enkel terwille van een vaag romantisch milieubewustzijn?

'Duurzame ontwikkeling' is een prioritair streefdoel van dit radicaal democratisch project. "Het betekent, voor ons westerlingen, ook het inleveren van welvaart en het veranderen van onze levensstijl". Ook al is men daar vanuit een "romantisch" milieubewustzijn en rechtvaardigheidsgevoel van overtuigd, wie gaat daar, op enkele schrale uitzonderingen na, in de praktijk werkelijk iets aan doen? "We kunnen alvast de wijdverspreide houding van de West-Europese middenklassen om hun 'welvaart' te behouden en te behoeden ten koste van miljoenen uitgesloten en gemarginaliseerden bij ons en in de derde wereld bezwaarlijk als progressief aanmerken. Er is geen ontkomen aan; enerzijds zal het westen een flink deel van haar welvaartsgoederen moeten leren delen met de rest van de wereld, terwijl een groter deel van de productie een afzet zal moeten kunnen vinden in de onderontwikkelde landen." Alle westerlingen - en toch niet alleen de middenklassen - zullen volgens het project zelf minder moeten consumeren, en de overblijvende produkten zouden in het zuiden moeten op de markt gebracht worden: "in het zuiden dient de koopkracht van de bevolking te worden vergroot en verruimd". Hoe geraakt echter de bevolking van de "onderontwikkelde" landen aan een vergrote en verruimde koopkracht? Doordat ze overstelpt worden met de overproductie uit de 'ontwikkelde' landen, gaat hun eigen lokale productie, het middel om koopkracht te verwerven, op zijn minst toch achteruit, indien ze erdoor niet wordt vernietigd. Deze materieel-economische levensvoorwaarde wordt simpel over het hoofd gezien.

Producers en consumeren

Deze contradictie geldt niet enkel op mondiaal vlak. In de analyse wordt als belangrijkste sociale uitdaging van de westerse welvaartsstaten

de werkloosheid naar voren geschoven. Een "factor" daarin is "ongetwijfeld het volgehouden macro-economische deflatoire vraagbeleid in continentaal Europa, dat heeft geleid tot een tragere groei en het structureel worden van voorheen conjuncturele werkloosheid. (...) Een succesvol alternatief zal zowel op de arbeidsmarkt als op het vraagbeleid moeten inspelen." Wil een alternatief succesvol zijn, dan moet de stagnatie en deflatie van de vraag tegengegaan worden. De mensen zouden dus meer moeten consumeren - wat is een stijgende vraag anders? - om zo mede de werkloosheid te bestrijden. In het ecologisch contract staat echter wel vermeld dat "het huidige productie- en consumptiegedrag" geen rekening houdt met de eindigheid van de meeste natuurlijke hulpbronnen. Het wordt zelfs steeds duidelijker dat het voortzetten van de huidige productie- en consumptiepatronen de toekomst van de planeet en dus van de komende generaties op de helling zet." Hoe is het stimuleren van de consumptievraag, als voorwaarde om succesvol de werkloosheid te bestrijden, combineerbaar met de vaststelling dat zelfs het huidige productie- en consumptiegedrag op ecologisch vlak niet verder te dragen is? Behoud en vermeerdering van werkgelegenheid binnen de bestaande economie en behoud van het milieu als levensvoorwaarde zijn niet zomaar te verzoenen.

Een verandering in het consumptiegedrag veronderstelt op de eerste plaats een verandering op het produktievlak. Buiten de zeldzame 'natuurprodukten' kan wat niet door de mensen geproduceerd wordt, niet geconsumeerd worden. De producenten kunnen hun verantwoordelijkheid voor de vergiftiging en verloederding van het leefmilieu niet ontlopen door te stellen dat ze beantwoorden aan een vraag van de consumenten. Als je de consumenten geen milieuvriendelijk produkt levert, kunnen zij bij het gebruik of verbruik ervan toch minder gemakkelijk de natuurlijke levensvoorwaarden ondermijnen. "Een responsabilisering van de consument is zinloos zonder een fundamentele aanpak van de economische mechanismen (die het consumptiegedrag mee bepalen)", kan men terecht in het ecologisch contract lezen.

Is een "ecologische modernisering van de technologie" prioritair wenselijk?

"Aanpakken van armoede betekent investeren in milieu." De bestaande technologie veroorzaakt ecologische wantoestanden. De mensen hebben in hun "technologische overmoed de ecosfeer en de schatkamer van de natuur onomkeerbaar" aangetaast. In het ecologisch contract wordt daarom ook een ecologische modernisering van probleemsectoren voorgesteld. Ecologisch verantwoord produceren kan echter niet plaatsgrijpen in een kapitalistisch bedrijf. Dat bedrijf moet immers omwille van de concurrentie permanent zoeken naar kostenvermindering en afzetmogelijkheden, en doet dat ten koste van o.a. de ecologische randvoorwaarden. In welke mate is dan ook een pleidooi voor een ecologische modernisering van de technologie in feite geen pleidooi voor een steeds verdergaande uitputting van de grondstoffen binnen het bestaande produktiesysteem waarin men moet produceren om te produceren?

Is een "ecologische modernisering van de technologie" haalbaar?

In welke mate is zo'n ecologische modernisering door te voeren in "het totalitaire kapitalisme dat afzonderlijke belangen (tewerkstelling, milieu, sociale zekerheid,...) tegen elkaar uitspeelt"? Kan men zo maar voorwaarden aan de kapitalistische concurrentielogica opleggen? "Vandaag wordt de macht uitgeoefend door bedrijven, media-concerns en belangengroepen die naast en niet onder de overheid opereren. Iedere 'herwaardering van politieke instellingen' die hiermee geen rekening houdt, dreigt alleen maar schijngegalten van de macht te rehabiliteren."

Door welke middelen is het economische aan het sociale en het ecologische te onderwerpen? "De economische machten zijn niet solidair met de politieke regio's en de samenlevingen waarin zij gevestigd zijn en werken", schrijven Coppieers en De Batselier in hun oproep. "Het kapitaal is natieloos en verplaatst zich naar waar het de meest optimale combinatie van productiefactoren aantreft of weet af te dwingen." "Delokalisatie van werkgelegenheid" grijpt niet alleen plaats naar regio's met lage lonen en weinig sociale bescherming, maar ook naar gebieden waar ecologische

vrijbuitelij mogelijk is. Men kan niet "blind blijven voor de vaststelling dat de macht van het politieke overal drastisch is ingekrompen". Kunnen sociaal- en ecologisch-politieke beslissingen raken aan de economische macht? Is trouwens de heersende politiek van "Vlaamse verankering" er niet één die hand- en spandiensten verleent aan bedrijven en media-concerns? Het bedrijfsleven is "de werkelijk politieke actor, die echter iedere politieke verantwoordelijkheid afwijst".

Een ecologisch contract?

De haalbaarheid van een ecologisch contract valt dan ook sterk te betwijfelen. Als twee partijen met elkaar een contract afsluiten, dan gaan ze er beide van uit dat de andere contractant gebonden is door de gemaakte contractuele afspraak. Men moet dus over de middelen beschikken om de andere aan een contract te binden: de andere heeft iets van jou nodig. Een contract komt tot stand door de wederzijdse toestemming. Een ecologisch contract kan dus geen contract met de natuur zelf zijn: de natuur kan haar toestemming niet geven. Met wie wordt dan wel een ecologisch contract gesloten? Tussen alle (Vlaamse) mensen onderling? Een eerlijk contract veronderstelt toch dat alle partijen een ongeveer gelijkwaardige inbreng hebben. Een eerlijk ecologisch contract veronderstelt dan dat alle mensen op een ongeveer gelijke manier kunnen beschikken over de natuur als voorwaarde voor het menselijk leven. "Een gezond leefmilieu en toegang tot de natuur (...) mag geen privilege van sommigen zijn", staat in het ecologisch contract te lezen. Dit "basisrecht" is "onafhankelijk van de economische draagkracht van een individu" en "geldig voor de hele wereldbevolking". Dit 'basisrecht' wordt momenteel in de bestaande economie op lokaal en wereldvlak grondig geschonden. Een rechtvaardig ecologisch contract is niet af te sluiten zonder dit 'basisrecht'. Zonder deze materiële, politiek-economische voorwaarde is een ecologisch contract zinloos. Het blijft dan bij vrijblijvende, loze woorden in de wind.

Radicaal democratische besluitvorming?

"De grondvraag is of we het probleem van de herverdeling en herbepaling zelf in democrati-

sche handen nemen, dan wel het laten dicteren door krachten waarvan we toestaan dat we er geen invloed op kunnen uitoefenen." Staan we het toe of moeten we het toestaan? In het zevende politieke uitgangspunt stelt men: "De democratische krachten kunnen vandaag niet efficiënt optornen tegen de mondiale concurrentiesamenleving". Maar toch meent men dat men aan het bestaande economische systeem actief voorwaarden kan opleggen. Hoe is dat te rijmen? Kan men aan de huidige economische orde een keurslijf opleggen dat "vertrekt vanuit onze maatschappelijke doelstellingen in plaats van de exclusieve oogmerken van de markt"?

"De te halen doelstellingen en taakstelling voor doelgroepen en sectoren (wie moet bijdragen op welke wijze) kan alleen maar het resultaat zijn van een democratische besluitvorming." Wat als de meerderheid van de mensen besluiten om "hun 'welvaart' te behouden en te behoeven", ook al betekent dat de totale ellende wordt uitgebreid in plaats en tijd? In het ecologisch contract vermeldt men terecht dat de "bewaking en bescherming" van de collectieve milieugoederen "vaak terecht zal indruisen tegen individuele lusten en behoeften van burgers". De vrije markt is daarbij niet het reguleringsmechanisme, want zij is niet in staat "een meer rechtvaardige herverdeling van beschikbare natuurlijke hulpbronnen en milieugoederen, zowel vandaag als morgen als in de volgende eeuw" te bewerkstelligen.

In het vierde politieke uitgangspunt wordt gekozen voor een radicale democratie. "Radicaal betekent dat we terugvallen op het recht op informatie, participatie en beslissingsmacht van de hele bevolking". Zijn radicaal democratische beslissingen niet veeleer beslissingen die het algemeen belang van de hele (wereld)bevolking op het oog hebben, dan beslissingen van de hele bevolking die gemakkelijk verleid en misleid wordt? Beslissingen in functie van het algemeen belang moeten zich als dusdanig kunnen verantwoorden. Een project dat in wezen slechts sociale en ecologische correcties binnen het kapitalisme wil, meent echter ten onrechte dat het het algemeen belang verdedigt.

Hoe geraak je uit het ontwikkelingsdilemma?

door Bart Kerremans

De wereld is een dorp geworden. Wat elders op de wereldbol gebeurt, heeft een direct of indirect effect op gebeurtenissen hier en vice versa. Dat geldt bij uitstek voor een klein land als België en a fortiori voor Vlaanderen. Het "belangrijkste land" is niet meer "het binnenland", maar wel het buitenland [1]. Of wij dat nu toejuichen of betreuren, de belangrijkste beslissingen van politieke, economische of sociale aard worden al lang niet meer in Brussel - zetel van de Belgische of Vlaamse instellingen - genomen.

Door die mondiale interdependentie wordt een politiek project pas echt geloofwaardig, als het voldoende aandacht heeft voor internationale horizons. Zonder samenwerking met gelijkdenkenden over de grenzen heen, is het immers bij voorbaat gedoemd te mislukken. Wie *Het Sienjaal* erop naslaat, merkt meteen dat Coppieters en De Batselier daarvan niet meer overtuigd moeten worden. In het "mondiaal contract" van hun radicaal-democratische vernieuwingsproject wordt een eerste aanzet gegeven tot zo'n samenwerking. Het blijft jammer genoeg bij die eerste aanzet. De tekst bevat weliswaar een vrij volledige diagnose van de wereldproblemen, maar valt heel wat minder overtuigend uit als het over de therapieën gaat, omdat een aantal fundamentele dilemma's netjes uit de weg worden gegaan. Daarmee komt de haalbaarheid (en dus de geloofwaardigheid) van de gesuggereerde oplossingen in het gedrang.

De diagnose

In de diagnose van de wereldproblemen worden de klassieke thema's op een rijtje gezet: de mondialisering van de economie en het daaruit volgende controleverlies van de politiek, de schrijnende Noord-Zuid-tegenstelling, de ecologische problematiek, de toename van etnische conflicten, het nationalisme en de vluchtelingenstromen. Terecht wordt een deel van het probleem gelegd bij het feit dat de mondialisering van de economie niet gevolgd is door een schaalvergroting van de politiek. Dat heeft herverdeling op wereldschaal onmogelijk gemaakt, de multinatio-